

Doncsev Toso

Példa és jelkép

Lőrincz Csaba: A mérték

*„Bátor vagy és körültekintő
minden körülmények között.”*

A borítón középkorú, fáradt, markáns férfiarc. Magas, ráncoktól barázdált homlok, kékes-szürke szem, tűnődő tekintet, kérdő szemöldök, vastag ajkak, erős áll. A könyv közepén ugyanez a fénykép aláírással: „Meggyötört, töprengő közép-európai arc.” Lőrincz Csaba, a tragikus hirtelenséggel elhunyt politológus néz ránk, Kárpát-medencei sorstársaira.

Figyelemfelkeltő kiadvánnyal jelentkezett a Kisebbségekért – Pro Minoritate Alapítvány és a Méry Ratio Kiadó: *A mérték* címmel vastkos, közel nyolcszáz oldalas kötetbe gyűjtötte Lőrincz Csaba eddig fellelt írásait – cikkeit, tanulmányait, előadásösszevegeit, fordításait, a vele készült interjúkat, illetve olyan anyagokat is, amelyeknek nem egyedüli alkotója volt, de társszerkesztői részvételét beazonosították.

Rövid idő alatt derekas és kiváló munkát végeztek a szerkesztők: Borsi-Kálmán Béla, Filep Tamás Gusztáv és Zelei Miklós. Az írásokat – témájuktól és műfajuktól függetlenül – négy, alkotói korszak: 1980–1986, 1987–1997, 1998–2002, 2003–2008 szerint tagolt ciklusban, általában időrendben közlik. Ott tesznek csak kivételt, ahol a kronológiában két, rokon témájú írás közé egy más tárgyú szöveg ékelődne be. Az anyagokat magyarázó és bibliográfiai jegyzetekkel látták el.

Az alkotói munkásságot bemutató rész után következnek a dokumentumok – a kedvezmény törvény koncepciója és normaszövege, valamint a Securitate Lőrincz Csabáról szóló jelentései. A kötetet két további, nagy ívű fejezet zárja: Lőrincz Csaba, a béke embere alcímmel Zelei Miklós beszélgetései Lőrincz Csaba életéről édesanyjával, Lőrincz Bélánéval, öccsével, Lőrincz Tiborral, névleges házastársával, Frankl Klárával és hajdani munkatársaival: Csuday Balázzsal, Klein Andrással és Németh Zsolttal. Végül a 2008. március 25-ei gyászszerteráson elhangzott beszédek, illetve barátok, tisztelők és kollégák sajtóban publikált búcsúztatói kaptak helyet a könyvben.

A kurta tartalmi ismertetésből is kiviláglik, hogy az így létrehozott mű nem szokványos kiadvány, nem emlékkönyv. Különlegessé teszi, hogy bár nem is életrajz, mégis az benne a legizgalmasabb, hogy mind a szerző műveiből, mind pedig a róla szóló interjúkból és visszaemlékezésekből egy megszenvedett, gyötrelmes életút és egy mértékadó, példaértékű gondolkodásmód és jelentős közérdekű tevékenység tárul elénk. Lőrincz Csaba nem hagyott maga után monográfiákat, nem volt magányos szobatudós, ismereteit egy ügy, egy eszmei irányzat, egy megvalósítható és megvalósítandó kormányzati program kimunkálásának rendelte alá. Csapatjátékosként, társszerzőként, s olykor névtelenül számtalan anyagot öntött végső formába, még többet töprengett, faggatta társait, vitapartnerjeivel polemizált, kérdéseket tett fel, logikusan érvelt és kristálytisztá következtetéseket vont le a megismert elméletekből, kutatásokból és nézetekből, a valóság görcső alá vett jelenségeiből, és véleményét nem rejtette véka alá. Értékhiányos, elgyávult és egyszerűsített agresszív világunkban szemlélete, stílusa, jelleme mindnyájunk számára igazodási pont.

A többszólamú kötet alaphangját a barát és eszmetárs, Pethő Sándor esszéje *Értékkel és mértékkel. Morálfilozófiai jegyzet egy életmű keletkezéstörténetéhez* adja meg, egyben ráhangolja az olvasót Lőrincz Csaba munkásságának befogadására. Pethő egy kora gyermekkori naplófeljegyzés tómondataiból kiindulva a homokvárépítés és a betonkeverés hasonlatával jellemzi Lőrincz

Csaba életútjának kettősségét – erkölcsi alapokon nyugvó elméleti munkásságát és az elmélet gyakorlatba történő átültetésének iszonytató, emberpróbáló nehézségeit. Világnézete, morál-filozófiai beállítottsága konfrontációra készítette környezetével, a socialista, poszt-socialista társadalmi valósággal. Szembeállását és küzdelmét őszintén, érzékletesen, lényeglátóan Bíró Gáspár, a barát, a földi, az állandó vitapartner idézi fel búcsúbeszédében: „...*Te vagy, még mindig te vagy az egyetlen, számomra hiteles idealista, ha nem veszed rossz néven, romantikus ezen a környéken. S ez kötelez.*” „*Az idealizmusod nagyon zavart, mert egyszerűen a valamikor megtagadott éneket láttam visszaköszönni. Igen, valamikor én is az voltam, de Afrika meg más ügyek a földhöz vágtak, ráragasztottak a cinikus realizmusra, ami mint soha nem elérhető, kívánatos gyümölcsöt üldözte a teáltalad vallott idealizmust... Ha valaki komolyan vette valaha az erkölcsileg megalapozott politikai dolgokat, az te voltál. Láttam, hallottam, éreztem, hogy mindez számodra élet-halál kérdés. Amikor ezt nekem többször kifejtetted részletesen, először úgy 1989–90 táján, egyszerűen nem hittem el. El kellett telni majd' húsz évnek, hogy átértékeljem az akkori véleményemet. Mindig mondtad pedig, hogy egykoron haza akarsz menni. Ezt sem hittem el addig, amíg saját szememmel nem győződtem meg róla, hogy mennyire mélyen van benned a szeretet, sőt szerelem az erdélyi, az uzonkai, a sepsi, s még lehetne folytatni, táj iránt. Ez az enyémmé, a miénk, mondtad, kitekintve az autó ablakán. Most már értem, Csaba. Akkor nem teljesen... A véleményemet az idealizmusodról továbbra sem vagyok hajlandó alapjaiban megváltoztatni. Azt viszont el kell ismernem, korrekcióra van szükség. S ez a te múlhatatlan érdemed.*” Meggyőződésemm, hogy Lőrincz Csaba nem volt idealista, hanem olyan realista, aki mert álmodni, ugyanakkor volt ereje kitartóan szembe úszni az árral, konokul következetesen. Állításomat nem csak személyes benyomásaimra alapozom. Pethő Sándor, de az emlékezők jó része, főként Klein András tényállításai támasztják alá és nem utolsósorban Lőrincz Csaba maga, aki a helyzetre, a Ceaucescu-diktatúra körülményeire alkalmazott politikai-erkölcsi credóját a Securitate házkutatása után már 1984-ben megfogalmazta és kifüggesztette szobája ajtajára.

„Provizórikusan emlékeztetbe vésendő:

Ebbe a szobába csak olyant engedsz be, akiben feltétlen megbízol.

1. a) Ügyességi engedéllyel bárkit beengedsz.

1. b) Igyekszel meggyőzni a családot, hogy a szoba a kapunál kezdődik.

2. Állandóan szem előtt tartod, hogy 100%-os biztonság nincs.

3. Nem hazudsz sem magadnak, sem másnak, ha nem feltétlenül szükséges.

3. a) Ha valaki felelősségre von, mert hazudtál, így felelsz: »Mutassa a letartóztatási parancsot, bizonyítsa be, hogy hazudtam, s viselem a törvényes büntetést.«

3. b) A 3. a pont a tetteidre is érvényes.

4. Helyváltoztatásra csak hiteles okmányokkal vagy erőszakkal kényszeríthetnek.

5. Bátor vagy és körültekintő minden körülmények között.”

Lőrincz Csaba maga számára öt pontban összefoglalta a lehetséges és eredményes civil ellenállás, a szellemi szabadságharc elvi és módszertani kiskatéját a kommunista rendőrállam körülményei között. Bátor volt és nem vakmerő, következetes, megfontolt és nem elvtelen hebeburgya, és élete végéig ilyen is maradt, önmérsékletet és felelősségérzetet tanúsító politikai stratégia.

Lőrincz Csaba 1959. augusztus 7-én született Sepsiszentgyörgyön. A híres székely Mikó Kollégiumban érettségizett, majd Kolozsvárott a Babes-Bolyai Tudományegyetemen szerzett magyar-német szakos tanári diplomát. Tagja volt a nyolcvanas évek legjelentősebb romániai ellenzéki műhelyének, a Limes Körnek. 1986-ban névházasság révén Budapestre települt. Az Országos Széchényi Könyvtárban helyezkedett el. Hamarosan megismerkedett Németh Zsolttal, a Fidesz kisebbség politikusával, akihez élete végéig szoros baráti és munkakapcsolat fűzte. Kutatóként, egyetemi oktatóként, szakértőként, köztisztviselőként és 2000 és 2002 között a Külügyminisztérium helyettes államtitkáráként, majd haláláig az Országgyűlés Külügyi és Határon Túli Magyarok Bizottságának főtanácsadójaként dolgozott. Németh Zsolttal motorja volt a nagypolitikai tényezővé váló bálványosi-tusványosi folyamatnak, és a kedvezménytörvény megalkotásának. A Fidesz kisebbségi, külpolitikai és nemzetpolitikai szakértőjeként ellenzéki, kormányzati, majd ismét ellenzéki pozícióban stratégiai formálója volt a magyar külpolitikának és különösen a magyar-magyar kapcsolatok alakításában játszott meghatározó szerepet.

Már a kötet elején közölt fordítások (Karl R. Popper: *Prognózis és prófécia a társadalomtudományokban*; Ludwig Wittgenstein: *Előadás az etikáról*), illetve *Liberális külpolitika Közép-Kelet-Európában* vagy például *A nemzeti kisebbségi kérdés sajátosságai Közép- és Kelet-Európában*, szemléltetik a szerző tájékozódásának forrásait és irányait. A sajtóban megjelent cikkei, például *Kihasználatlan külpolitikai mozgástér* (1996); *Sodródó magyar külpolitika* (1997); *Erdély a magasban? Megjegyzések Molnár Gusztáv Az erdélyi kérdés című tanulmányához* (1998); de a kéziratban maradt *Javaslat a magyarországi jobboldal és a magyarországi magyar zsidóság viszonyának alakítására, külpolitikai egyeztetésre alapozva* (2003); *A kormányzat mint vállalat; A magyar nemzetpolitika változásai* szövegeire egyaránt jellemző az a stílus, amelyet Pethő Sándor szóhasználata szerint „németes alapossággal, angolszász világossággal és franciás eleganciával” jellemezhetnénk. Szemléltetésül álljon itt az utóbbi, és vélhetőleg legutolsó tanulmányának következtetése, egyben zárszava, amely nem nélkülözi a Lőrinczi fanyar humort sem. „Orbán Viktort rossz politikusnak tarthatnánk, ha egy számára kedvező terepen, a határon túli magyar kérdésben nem próbálná meg kiaknázni a pártját, adott esetben a magyar államot erősítő lehetőségeket. Ez egybeeshet a határon túli magyarok védelmével, de ha nem, a határon túli magyaroknak maguknak kell gondoskodniuk saját védelmükről.

A határon túli magyar szervezetek téniszezni próbálnak azon a pályán, ahol a magyarországi pártok futballoznak. Mivel nincs sok esély arra, hogy az utóbbiak a tenisz szabályainak alkalmazására térjenek át, ha játékban akarnak maradni, a határon túliaknak is el kell kezdeniük futballozni.”

Lőrincz Csabát éveken át foglalkoztatta a legalitás és legitimitás problémaköre, viszonyrendszere. Doktori disszertációját is erről kívánta megírni. A hagyatékban ennek esetleg elkészült fejezetei nem maradtak fenn, de részleteket, szempontokat, számos adalékot talál ehhez az olvasó a közreadott tanulmányokban.

Lőrincz Csaba életműve félbeszakadt, befejezetlen maradt, azonban mégsem torzó, mert ez az életút példa és jelkép, és mások által folytatható. Ezt a folytatást vállalta fel a Kisebbségekért Pro Minoritate Alapítvány, amikor Lőrincz Csaba emlékének megőrzése és ápolása céljából 2009-ben Lőrincz Csaba-díjat alapított, amellyel tudósok, szakértők, írók, újságírók kiemelkedő külpolitikai, nemzetpolitikai tevékenységét jutalmazza. Az alapítvány a díjazottak munkásságát bemutató, a mostanihoz hasonló opusokkal értékes és hasznos hagyományt teremthetne.

(Lőrincz Csaba: A mérték. Egybegyűjtött írások tőle és róla. Budapest, 2010)